

larme, ki jo pojejo oziroma vodijo godci. Po larmi svatje še nekaj časa plešejo, nato se ženinov starešina poslovli od nevestinih staršev ter njenih svatov, zapoje se še kakšna pesem in s kočijami se odpeljejo na ženinov dom.

Že pred hišo jih čaka ženinova mati - hišna gospodinja, ki ima za sprejem v roki bokal vina in hlebec kruha. Oboje izroči nevesti, ta pa ji plača z denarjem (simbolika tega plačila je, da nevesta k hiši ni prišla kot gost, zaslužila pa si ga še ni). Vsi odidejo v hišo in prične se svatba na ženinovem domu.

Svatba na ženinovem domu se ne prikaže, temveč le še omeni. S tem se prikaz "kmečke" ohceti lahko konča.

Da bi prikaz ves čas potekal brez zapletov, morata biti starešini zanesljivi in iznajdljivi osebi. Za tak obsežen prikaz svatbe je zelo pomembno, da se izvede v okolju oziroma prostorih, kjer se je v resnici dogajala. Če nekaterih stvari ni mogoče v živo predstaviti (kot na primer poročni obred v cerkvi), se navedejo v veznem besedilu. Če gre za odsko postavitev, je treba pripraviti ustrezne kulise in jih med prikazom menjavati, da se ponazori okolje, kjer se dogodek odvija. Med prikazom v primarnem okolju je treba imeti tudi vse predmete, ki sodijo zraven. Zelo pomembno je, da prikaza neke šege ne ponavljamo iz leta v leto v enaki obliki. Moramo ga spreminjati v malenkostih, včasih kaj novega dodati; pri prikazu "kmečke" ohceti na primer spremenimo ugankarska vprašanja, svatje se ne pripeljejo s kočijo, temveč pridejo peš in podobno. Tako bodo prikazi naših šeg preteklih zgodovinskih obdobj bolj zanimivi in bodo vsako leto privabljali ljudi od blizu in daleč.

LITERATURA

Bogataj, Janez
1992 Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana: Prešernova družba.

Krašovec, Jure
1997 Ohcet po stari šegi: svatbene šege na Kozjanskem v drugi polovici 19. stoletja in še kakšno desetletje kasneje. Celje: NT&RC.

OTROŠKE FOLKLORNE SKUPINE IN NJIHOVI PROGRAMI

Napotki za "začetnike" in smernice za ostale

BOJAN KNIFIC

Časi, ko so otroške folklorne skupine predstavljale le "podmladek" odraslim, je dokončno mimo. Danes vodje otroških folklornih skupin pripravljajo celovite, pogosto vsebinsko zakrožene odrske postavitve, v katerih poustvarjajo način življenja otrok. Otroških skupin, ki bi jim lahko pripisali tehnično dovršenost, je na Slovenskem sicer še sorazmerno malo, po ustvarjalnosti in interpretativni moči pa velikokrat občutno prekašajo delo odraslih folklornih skupin. Zato naj v začetku še enkrat poudarim, da je naloga vodij otroških skupin poleg razvijanja plesnih sposobnosti, predvsem poustvarjanje otroškega izročila in vzgajanje ustreznega odnosa do naše duhovne in materialne dediščine.

V sestavku so opisani trenutni pogledi na razvoj otroških folklornih skupin. Razmere in poudarki, ki jih posameznim področjem poustvarjanja namenjamo, se z leti vsekakor spreminjajo, saj se folklorne skupine razvijajo skladno z razvojem strok, ki nanje vplivajo. In naj tako ostane tudi v prihodnje. To je namreč edina možnost, da ostajamo aktualni v slovenskem in mednarodnem kulturnem prostoru.

DOLŽINA IN ŠTEVILO VAJ

O dolžini vaj in njihovem številu vsekakor ne moremo vedno odločiti le vodje skupin (zlasti v osnovnih šolah pa tudi ponekod v društvih), je pa prav, da na to poskušamo vplivati. V zadnjih letih pri ogledu srečanj folklornih skupin namreč ugotavljamo, da je v Sloveniji veliko skupin in vodij, ki glede na starostno strukturo in plesne zmožnosti članov pripravljajo ustrezne programe. Vzrok, da ne dosežejo višje ravni izvedbe izbranega programa, pa je pogosto ta, da z otroki nekoliko premalo vadijo in tako nekatere tehnične podrobnosti ostanejo nedodelane. Zavedati se moramo, da ukvarjanje s folklorno dejavnostjo zahteva veliko časa in znanja, saj morajo vodje skupin obvladati veliko različnih elementov (ples, pesem, glasbena spremljava, gledališki elementi, kostumi ...), ob tem pa morajo imeti še ustrezne pedagoške sposobnosti.

Pri otroških in odraslih folklornih skupinah je poudarek v programih priporočljivo posvečati elementom, ki jih vodje dobro obvladajo, za področja, kjer so šibki, pa naj si poskušajo najti sodelavce, ki pri delu občasno priskočijo na pomoč.

Priporočljivo trajanje vaj:

- otroci, stari do 7 let: 60 min tedensko,
- otroci, stari od 8 do 12 let: 90 do 120 min tedensko,
- otroci, stari od 12 do 15 let: 120 do 180 min tedensko.

Pred pomembnejšimi nastopi je treba narediti nekaj dodatnih vaj pri otrocih v vseh starostnih skupinah.

PRIPOROČLJIV SISTEM DELA

(okvirni delovni načrt)

Opisan je priporočljiv sistem dela za novoustanovljeno skupino. Če je skupina "stara" in ima le nekaj novih plesalcev, je lahko sistem dela podoben, k aktivnostim, ki so povezane z novim programom, pa naj se vključuje tudi učenje ene ali dveh odrskih postavitev, ki jih je skupina pripravila v preteklih letih. (Tako se program skupine širi in obnavlja.)

f september

- vpis novih članov
- vodja: določitev teme, ki bo v skupini v tekočem letu obdelana (pri tem je priporočljivo, da vodja izbere tudi ples, ki se jih bo skupina v tekočem letu učila)

f oktober

- spoznavanje otrok v skupini
- preizkušanje pevskih, plesnih, igralskih ... sposobnosti
- predstavitev teme otrokom in iskanje dodatnih virov ter možnosti za izdelavo odrske postavitve (skupaj z otroki)
- učenje osnovnih plesnih korakov ob igri (hoja, tek, vrtenica, ploskanje, udarjanje ...)
- sestava glasbene skupine, ki bo spremljala ples, ali odločitev o drugačnem načinu dela

f november

- sestavljanje vsebinske sheme odrske postavitve (vodja skupine)
- učenje osnovnih korakov izbranih plesov (ob igri ali med njo)
- učenje pesmi
- razmišljanje o izbrani temi (otroci in vodja naj iščejo izštevance, pesmi, rekvizite, pripovedi ...)

f december

- prvi poizkus izdelave odrske postavitve z otroki
- poizkušanje izvajanja plesa, pesmi, iger v različnih pozicijah
- dodajanje govornega dela
- stalno poizkušanje in spreminjanje odrske postavitve v okviru izbrane teme

f januar

- natančno učenje plesov, pesmi ...
- izdelava prehodov med posameznimi elementi
- če imate možnost, na vaje pokličite kakšnega izmed vodij, ki ima več izkušenj z delom v folklorni skupini ali pa vodjo, s katerim se dobro poznate, in uskladite program

f februar

- urejanje kostumov, določitev "pravil" v zvezi z oblačenjem, urejanjem pričeske, določitev obuval, pogovor o nakitu ... (pri tem so potrebni skupni pogovori tudi s starši otrok)
- prvi nastop z novo postavitvijo
- nastopu naj sledi temeljita analiza skupaj z otroki; vodja naj pove, kaj mu je bilo ali kaj mu ni bilo všeč, pa tudi otroci naj razmišljajo o ustreznosti programa
- odpravljanje pomanjkljivosti

f marec

- priprave na srečanje (ponovno opozarjanje glede urejanja kostumov, obuval, nakita, pričesk ...)
- odpravljanje pomanjkljivosti in "dril"
- spodbujanje k aktivni interpretaciji vsebine, doživljanju plesa ...

f april

- širjenje programa
- učenje novih plesov, iger ...
- priprave na nastope

f maj

- pametno je poskrbeti za sproščeno vzdušje na vajah, ob tem pa je priporočljivo spoznavanje novih in zanimivih plesnih oblik, pesmi, glasbe ...
- za motivacijo dela v prihodnji sezoni bi bilo priporočljivo s skupino oditi na prijeten nastop zunaj kraja bivanja, na izlet ipd.

f junij

- priprave na morebitne nastope
- končajte delo

VSEBINSKE MOŽNOSTI ZA ODRSKE POSTAVITVE

Kakovostna odrska postavitve za otroke vsebuje različne elemente, zaradi katerih je lahko vsebinsko razgibana in primerna starostni strukturi otrok. Če je postavitve vsebinsko zaokrožena in vsebuje igre, ples, pesmi ipd., ki se vsebinsko navezujejo, ji pripisujemo večjo težo kot odrski postavitvi, ki vsebinsko ni omejena. Odrske postavitve, v katerih otroci plešejo ples za plesom, so manj primerne, saj gre pri njih večinoma za izrazito posnemanje programov odraslih folklornih skupin. Pomembna je predvsem jasna sporočilnost in težavnostna primernost sposobnostim izvajalcev.

VSEBINE

Otroška igra, govor. Gradivo za to področje lahko vodja skupine išče v svojem lokalnem okolju ali v obstoječih virih in literaturi. Naj spomnim le na nekaj iger, ki jih verjetno pozna vsak vodja in so primerne za vključevanje v različne odrske predstavitve: trden most; bela, bela lilija; rdeče češnje rada jem; kdo se boji povodnega moža; mati,

Otroška folklorna skupina Pastirček, ki deluje na Osnovni šoli Jakoba Aljaža v Kranju, pri izvajanju krajcpolke. Medobmočno srečanje otroških folklornih skupin v Radomljah, april 2005.
Foto: Janez Eržen.

koliko je ura; ristanec; zemljo krast; kipe metat; farbce prodajat; ura je ena, medved še spi; križ kraž; naša miška žgančke kuha; ta j' reku jejmo ...; rec kladu - tvoj ata j' pa ...; zmerljivke; izštevanke.

Pesem. Za vključevanje v odrsko postavitve so seveda najbolj primerne otroške pesmi, izbiramo pa lahko tudi med drugimi. Paziti moramo, da besedilo ni ljubezensko, da pesem ni mrliška ipd., tonski obseg pesmi pa naj ustreza pevskim sposobnostim otrok. Če so otroci sposobni peti dvo- ali večglasno, naj vodja izbere pesem, ki bo tako petje omogočala. Pri izboru je treba paziti, da je pesem res ljudska.

Glasba. Če glasbenikov, ki bi jih vključili v odrsko postavitve, v skupini ni, je treba odrsko postavitve sestaviti tako, da jih ne vključuje (tudi postavitve brez godcev so lahko odlične). Za spremljanje plesa so primerna različna preprosta in zahtevnejša glasbila (glavnik, palčke, kamenčki, orglice, violina, klarinet, piščal ...). Primerna je tudi harmonika (diatonična bolj kot klavirska), čeprav nikakor ni nujna.

Ples. Primerni so skoraj vsi plesi odraslih, če upoštevamo poenostavitve, ki jih je treba narediti, da ples prilagodimo gibnim zmožnostim otrok. Pri dvodelnih plesih (šuštarska, šotiš, nojkatoliš, krajcpolka, kosmatača, ta požugana, mlinček ...) prvi del prilagodimo tako, da značilne geste pustimo enake (udarci, ploski, gibi z rokami ...), poenostavimo pa plesno držo. Drugi del plesa (trikoračna polka, cvajšrit, valček ...) poenostavimo v preprosto vrtenico ali kakšno drugo preprosto obliko. Prilagodimo tudi plesno držo.

SESTAVLJANJE ODRSKIH POSTAVITEV

Najprej je seveda treba določiti temo, ki se zdi glede na članstvo v skupini primerna. Potem je treba poiskati različne podatke o njej in razmišljati o njenem odrskem prikazu. Priporočljivo je pregledati knjige v knjižnici (poli-

ca z etnologijo, domoznanstvom ...), se pogovarjati s starejšimi ljudmi ... (Pri vsem tem početju je pomembna kritika virov, saj ne smemo dobesedno verjeti vsega, kar ljudje povedo; pripovedi so nam lahko vir za nadaljnje iskanje.) Pomembno je ustrezno vključevanje plesa, ki naj bo sestavni del dogajanja. Manj primerno je "odigrati" (ali predstaviti) izbrano vsebino v nekaj minutah, potem pa temu dodati le še nekaj plesov. Primerneje je, če se plesi in vsebina prepletajo.

Pri sestavi programov je treba upoštevati starost otrok in njihove pevske, plesne, igralske ... zmožnosti. V skupini moramo poiskati dobre govorce, dobre pevce, soliste ..., da jih lahko v nastajajoči odrski postavitvi izpostavimo. Ob tem je pametno upoštevati tudi svoje sposobnosti (sposobnosti vodja), saj bomo težko oblikovali dobro odrsko postavitve, če potem ne bomo znali izbranih elementov otrok dobro naučiti.

Sledi priprava osnutka odrske postavitve. Določiti je treba okvirno vsebino, ples, pesmi; določiti je treba začetek, jedro in konec. Začetek in konec sta pogosto šibki točki postavitve, zato jima je smiselno posvetiti še posebno pozornost. "Mama kliče domov!", "Joj, krave so nam ušle!" ipd. morda niso več najbolj izvorni izgovori za odhod skupine z odra.

Ko je odrska postavitve sestavljena in otroci vsaj približno obvladajo osnovne elemente, jo je smiselno nekajkrat izvesti in popravljati grobe vsebinske in oblikovne nerodnosti. Otroci naj bodo vajeni, da se nastajajoča odrska postavitve stalno spreminja, ideje za spremembe pa naj prihajajo tudi iz njihovih glav.

Ko je groba shema postavitve jasna, je smiselno določiti natančno zaporedje elementov v postavitvi in zlasti natančno določiti prehode med njimi. Prehode je treba vaditi s posebno pozornostjo, saj le "čista" izvedba naredi na občinstvo ustrezen vtis.

Morda se z mnenjem, da je "dril" sestavni del vaj, ne strinjate, vendar je za kakovosten nastop nujno potreben.

Člani Druge otroške folklorne skupine Kres iz Novega mesta pojejo pesem Ena ptička priletela. Ringa raja 2005, Maribor, maj 2005.
Foto: Janez Eržen.

TEME ODRSKIH POSTAVITEV

Otroška folklorna skupina Mularija z Borjača, ki deluje pri Kulturnem društvu Jožeta Pahorja Sežana, pri igri. Ringa raja 2005, Maribor, maj 2005.
Foto: Janez Eržen.

Ponavljjanje in popravljanje je del učenja ne le pri folklorni skupini, ampak tudi sicer v življenju.

Na zadnjih vajah pred nastopom je dobro, če se postavite v vlogo gledalca, strokovnega spremljevalca ipd.; v roke vzemite list papirja in svinčnik ter pišite. Otroci naj predstavijo celo odrsko postavitev, vi pa si zapisujete za vsakega nastopajočega posebej, kaj dela dobro in kaj ne. Potem se o izvedbi skupaj pogovorite; poudarjajte zlasti dobre stvari. Otroci naj splet zaplešejo še enkrat in naj upoštevajo vaše pripombe. Spodbujajte zlasti intenzivno doživljanje plesa in drugih vsebin. "Pri stvari" naj bodo vsi nastopajoči.

Pred prvim nastopom z novo odrsko postavitvijo ne pozabite na vajo v kostumih.

Priporočljivo bi bilo, da vodje otroških folklornih skupin razmišljajo predvsem o temah, ki še niso bile videne, ob tem pa je seveda dopuščena možnost, da se iste teme lotevajo na povsem drugačen, nov način. Ob resnem postopku uspešen rezultat prav gotovo ne bo izostal.

V nadaljevanju navajam nekaj vsebin, ki so vedno znova aktualne, rezultat pa je odvisen od interpretacije, sestave skupine, pristopa do izročila ipd. Navedenih je nekaj idej, ki jih je smiselno povezati še z elementi, ki jih ne zajemajo:

- **ples je igra:** za osnovo je mogoče vzeti enega ali dva plesa ter poizkušati osnovne korake prilagoditi tako, da bodo otroci v njih uživali, tekmovali v znanju, se igrali, ploskali, tolkli ipd.;
- **prikaz metodičnega učenja:** v odrski postavitvi se lahko pokaže, kako se otroke metodično nauči določenega plesa; ob tem je mogoča tudi improvizacija z glasbeno spremljavo;
- **polž: pesmi:** V svet krojači so odšli, Polžek se je ženit šel ...; ples: zavijajo in odvijajo polža; igra: polž, polž skrij roge ...;
- **prstne igre:** prikaz iger s prsti: ta j' reku pijmo ...; naša miška žgančke kuha ...; križ kraž ...;
- **vrv:** igre z vrvjo (kolebnico), preskakovanje, vlečenje, tudi v povezavi s plesom;
- **domači kraj:** v povezavi s pesmijo in plesom je mogoče prikazati anekdoto, povest, pripovedko, ki je povezana s krajem, njegovim nastankom, posebneži v kraju ...;
- **šuštarji:** ples šuštarska, prikaz izdelave čevljev, pesmi o čevljarjih;

Otroška folklorna skupina Breznica, III. skupina pri dramatizaciji zgodbe. Ringa raja 2005, Maribor, maj 2005.
Foto: Janez Eržen.

- **kovači: pesem:** Keri meni dobro plača; izštevanka: En kovač konja kuje; kovanje - udarjanje s kladivom po železu, izdelovanje podkev, pomen podkev ...;
- **peki:** o peki kruha, drugega peciva, Pek Peter peče preste po petdeset par ...; pregovori o kruhu; kako kruh mesimo, kaj damo noter, kako vzhaja, kako ga ponovno zgnetemo, kako ga damo v peč, kako se peče in kako ga pojemo - dramatizacija je stvar improvizacije;
- **sonce: pesmi:** Sijaj, sijaj sončece, Sonce sije, dežek gre ...; ples: vrtenje v krogu - ponazarjanje "vrtenja sonca"; pregovori o soncu, kaj sonce omogoča ...;
- **palice:** fantovske igre s palicami, sabljanje s palicami, ritmično udarjanje na različne melodije, lahko "igranje" s plesom ...;
- **revni in bogati otroci:** prikažemo kontrast med enimi in drugimi (z oblačili, načinom igranja ipd.);
- **dramatizacija pesmi:** pripovedno pesem z ustrezno vsebino otroci "odigrajo" (zapojejo celo pesem, ob tem pa imajo določene vloge, s katerimi podkrepijo vsebino); če je v besedilu pesmi vključen tudi ples ali godba, lahko to tudi izkoristimo;
- **velikonočni ponedeljek:** igre s pirhi, velikonočne pesmi, podarjanje pirhov, plesi; smiselno je navezovanje na domače okolje;
- **pastirji:** prihod zadnjega pastirja na pašo, igra pastirjev na paši, zmerljivke ...;
- **ptički:** oponašanje ptic, ptičja ženitev, "pogovor" več ptic (čiv, čiv ...); pesmi o pticah ...;
- **otroška ohcet:** otroci se igrajo svatbo, izberejo ženina in nevesto, se "preoblečejo", najdejo si šopke ..., ženin in nevesta zaplešeta solo ples, najdejo si godce (vse improvizirano - igra);
- **igramo se gledališče:** otroci si naredijo oder, vadijo neko igrico, dogovorijo se, kdo bo kaj igral, kdo bo plesal, kdo bo pel ...; potem to igro predstavijo pred delom skupine ali pa so vanjo vključeni vsi nastopajoči (npr. pravljica o dobri in slabi ženi);
- **igramo se zdravnika in bolnika:** otroška igra na dvorišču, otroci med seboj določijo vloge, vsebino ...;
- **dramatizacija pripovedke:** v pripovedki o nastanku kraja, škratih, vilah ...; v vsebini je smiselno poiskati trenutke, ko je možno vključiti tudi ples in pesem;
- **nasprotja:** fantje - dekleta; starejši - mlajši; ena vas - druga vas ...; pri tem je smiselno izpostaviti karakteristike in določiti vsebine, ki so primerne za ene in druge;
- **kres:** šege in navade ob kresu: preskakovanje ognja, trganje cvetic, izdelava šopkov, igra ljubi ne ljubi, ples okrog ognja ...;
- **mlinček:** ples mlinček, pesmi o mlinu, vodi, kamenju, vrtenje mlinskega kamna ...;
- **rože:** kako cvetijo rože, pesmi o različnih cveticah, rože v laseh, kaj kakšna roža pomeni, kje cvetijo rože, katera roža je najlepša ...;
- **čarovnice:** otroci se igrajo čarovnice, čarajo, izgovarjajo čudna besedila, začarajo npr. otroke v plesoče mucke na štirih nogah ipd.

ALI JE SMISELNO USTVARJATI NOVE ODRSKE POSTAVITVE?

MALČI MOŽINA

Ob prebiranju starih zapisov in drugih ustreznih virov o načinu življenja naših prednikov (predvsem kmečkega in delavskega stanu) se je članom Folklorne skupine Triglav porodila ideja, prikazati ljudem nekaj navidezno preprostih, a zahtevnih odrskih postavitvev, v katerih so poustvarjeni večinoma "naključni" dogodki iz življenja naših prednikov. Do nedavnega smo bili pri folklornih skupinah vajeni opazovati programe, ki so prikazovali predvsem plesne dogodke ob prazničnih dneh, izvedene v lepih in prazniku primerno oblikovanih odrskih oblačilih. A naše življenje je mavrica. Bistvene razlike v načinu življenja nekdanj in danes ni, le da nas tehnični napredek sili v hitrejši ritem. Ta nas na žalost pogosto oddaljuje od narave in naših korenin. Ljudje pa ostajamo isti - razpeti med rojstvom in smrtjo.

Veliko vlogo pri pripravi "spontanih" zabav, ki so se v preteklosti razvile ob sicer monotonem vsakdanjiku, so imeli godci. Ti so med ljudmi širili take in drugačne govornice, prenašali pa tudi novice, ki so bile za življenje pomembne. V marsikateri knjigi lahko prebiramo zgodbe o njihovem življenju, a tudi o siceršnjem (družabnem) življenju ljudi, kar lahko postane motiv za pripravo novih odrskih postavitvev.

Morda kdo meni, da se s tovrstnim razmišljanjem oddaljujemo od folklorne dejavnosti in vanjo umetno vnašamo nepotrebne elemente gledališča! A ni tako. Če naj folklorne skupine poustvarjajo plesno dediščino in "dejansko" življenje, potem smo dolžni ljudske plesne umeščati v posamezne dogodke in z njimi drugim ljudem na poustvarjalen način pokazati, kako so se v preteklosti zabavali. To je gledališče, seveda, saj lahko z izrazom gledališče označimo vsako stvar, ki je postavljena na oder. Takoj ko se pojavimo na odru, smo že nastopajoči - igralci, pevci, plesalci -, nekako nismo več mi, ampak nekaj predstavljamo. Tudi balet, izrazni ples, opera ... sodijo v področje gledališča. (In če samo površno "prikažemo" določene plesne in dogodke, zraven pa še rečemo, da je to "točno" tako bilo, potem ljudem, ki se s tem ne ukvarjajo in stvari ne znajo preveriti - lažemo!)

Folklorne skupine na odru predstavljajo odlomke iz življenja in sestavljajo odrske postavitve, katerih dolžina običajno ne presega desetih minut. Klasične gledališke igre v tem času ni mogoče predstaviti, lahko pa njene elemente vključimo med samo plesno, glasbeno idr. izročilo, s čimer